

UDK:81:1(091)

Ferangiz NARZUKULOVA,
SamDCHTI tadqiqotchisi, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti Samarqand kampusi o'qituvchisi
E-mail:narzikulo@icloud.com

FDTU katta o'qituvchisi, PhD, N.Farxodjonova taqrizi asosida

TILNING INSON EKSIKSTENSIYASIDAGI AHAMIYATI: LYUDVIG VITGENSHTEYN TIL FALSAFASI MISOLIDA

Аннотация

Ushbu maqola tilning inson eksistensiyasidagi rolini Lyudvig Vitgenshteynning til falsafasi nuqtai nazaridan o'rganadi. Unda til, tafakkur va ijtimoiy o'zaro ta'sir o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ko'rsatilib, til amaliyotlari inson ongini, axloqiy tafakkurini va ijtimoiy uyg'unlikni shakllantirishda qanday ahamiyat kasb etishini tahlil qiladi. Tadqiqotda Vitgenshteynning "til o'yinlari" va "hayot shakllari" tushunchalari tahlil qilinib, tilning faqat muloqot vositasi emas, balki ma'no yaratish va inson tajribasini tashkil etish uchun asosiy vosita ekanligi ta'kidlanadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, tilning falsafiy ahamiyatini tushunish zamonaviy ijtimoiy muloqot, axloqiy orientatsiya va madaniy uzluksizlik masalalarini hal etishda muhimdir.

Kalit so'zlar: Til, inson eksistensiyasi, Lyudvig Vitgenshteyn, til falsafasi, ijtimoiy amaliyotlar, til o'yinlari, hayot shakllari, ma'no.

ЗНАЧЕНИЕ ЯЗЫКА В ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ЭКЗИСТЕНЦИИ: НА ПРИМЕРЕ ФИЛОСОФИИ ЯЗЫКА ЛЮДВИГА ВИТГЕНШТЕЙНА

Аннотация

Статья посвящена исследованию роли языка в человеческом существовании на основе философии языка Людвига Витгенштейна. Рассматривается взаимосвязь языка, мышления и социальных взаимодействий, показывается, как языковые практики формируют понимание, этическое осмысление и социальное единство. В работе анализируются ключевые понятия Витгенштейна, такие как «языковые игры» и «формы жизни», подчеркивается, что язык является не только инструментом коммуникации, но и основным средством конструирования смысла и организации человеческого опыта. Выводы демонстрируют важность философского осмысления языка для решения современных проблем социальной коммуникации, моральной ориентации и культурной преемственности.

Ключевые слова: Язык, человеческое существование, Людвиг Витгенштейн, философия языка, социальные практики, языковые игры, формы жизни, смысл.

THE SIGNIFICANCE OF LANGUAGE IN HUMAN EXISTENCE: ON THE EXAMPLE OF LUDWIG WITTGENSTEIN'S PHILOSOPHY OF LANGUAGE

Annotation

This article examines the role of language in human existence through the lens of Ludwig Wittgenstein's philosophy of language. It highlights the interrelation between language, thought, and social interaction, demonstrating how linguistic practices shape human understanding, ethical reflection, and social cohesion. The study analyzes key Wittgensteinian concepts such as "language games" and "forms of life," emphasizing that language is not merely a tool for communication but a fundamental medium for constructing meaning and organizing human experience. The findings underline that understanding the philosophical significance of language is crucial for addressing contemporary challenges in social communication, moral orientation, and cultural continuity.

Keywords: Language, human existence, Ludwig Wittgenstein, philosophy of language, social practices, language games, forms of life, meaning.

Kirish. Til insonning ijtimoiy va madaniy faoliyatining ajralmas qismi bo'lib, u nafaqat fikr va ma'lumot almashinuvi vositasi, balki inson ongini shakllantirish, axloqiy qadriyatlarini anglash va jamiyatdagi o'zaro muloqotni tartibga soluvchi asosiy vosita hisoblanadi. XX asr falsafasining yirik namoyandalaridan biri bo'lgan Lyudvig Vitgenshteyn (1889–1951) til va mantiqiy tafakkur o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur tahlil qilgan bo'lib, uning til falsafasi inson eksistensiyasi va ijtimoiy hayot nuqtai nazaridan muhim nazariy platforma yaratadi. Vitgenshteynning "Logik-falsafiy traktat" (1921) asari tilning mantiqiy chegaralari va inson tafakkur imkoniyatlarini belgilash orqali axloqiy va epistemologik masalalarga yondashuvni shakllantirsa, "Falsafiy tadqiqotlar" (1953) asari tilning kundalik hayotdagi ijtimoiy qo'llanilishi va ma'noning jamiyat bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi.

Zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarda til insonning o'zligini anglash, ijtimoiy tajribani uzviy tarzda tashkil etish va axloqiy qadriyatlarini hayotga tadbiq etish vositasi sifatida o'rganilmoqda. Shu nuqtai nazardan, Vitgenshteynning til falsafasi nafaqat til va mantiq masalalarini, balki tilning inson hayoti, ijtimoiy amaliyot va ma'naviy kamolot bilan uzviy bog'liqligini ham yoritishda muhim nazariy manba hisoblanadi.

Maqolaning maqsadi Vitgenshteynning til falsafasi doirasida tilning inson eksistensiyasidagi ahamiyatini ilmiy-nazariy tahlil qilish va uning ijtimoiy, axloqiy va epistemologik jihatlari aniqlash. Tadqiqot natijalari tilning faqat muloqot vositasi emas, balki inson ongini shakllantirish, ijtimoiy tartib va axloqiy qadriyatlarini mustahkamlashdagi markaziy rolini ko'rsatadi. Shu bilan birga, maqola

tilning zamonaviy jamiyatdagi axborotlashuv, globalizatsiya va madaniy pluralizm sharoitida yuzaga kelayotgan yangi ijtimoiy va ma'naviy muammolarga ta'sirini yoritishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Tilning inson eksistensiyasidagi ahamiyati masalasi falsafa, tilshunoslik, sotsiologiya va madaniyatshunoslik sohalarida uzoq va muntazam ravishda tadqiq qilingan mavzu hisoblanadi. XX asr falsafiy tafakkurida, xususan, Lyudvig Vitgenshteynning (1889–1951) til falsafasi ushbu masalaga chuqur nazariy asos yaratadi. Vitgenshteynning dastlabki asari "Logik-falsafiy traktat" (1921) tilning mantiqiy strukturalari va inson tafakkuri chegaralarini aniqlash orqali ma'no va axloq masalalarini yoritishga yo'naltirilgan bo'lsa, keyingi asari "Falsafiy tadqiqotlar" (1953) tilning kundalik hayotdagi ijtimoiy qo'llanilishi, til o'yinlari va "hayot shakllari" konsepsiyalari orqali ma'noning jamiyat bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi.

O'tkazilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tilning inson eksistensiyasidagi roli ikki asosiy yo'nalishda o'rganilgan. Birinchidan, til epistemologik va mantiqiy nuqtai nazardan tahlil qilinib, uning fikr almashinuvi, bilim hosil qilish va tushuncha shakllantirishdagi imkoniyatlari o'rganilgan. Masalan, R. Karnap va G. Frege kabi olimlar tilni mantiqiy tafakkur vositasi sifatida o'rganib, uning ilmiy va epistemologik ahamiyatini yoritgan. Ikkinchidan, tilning ijtimoiy va axloqiy aspektlari, ya'ni uning jamiyatdagi o'zaro muloqot, ijtimoiy normativlar va axloqiy qadriyatlarini shakllantirishdagi roli tadqiq qilingan. Bu yo'nalishda P. Winch, S. Cavell va D. Pears kabi tadqiqotchilar Vitgenshteynning til o'yinlari va hayot shakllari

konsepsiyalarini rivojlantirib, tilning ijtimoiy va axloqiy funksiyalarini chuqur tahlil qilgan.

Shuningdek, o'zbek va rus tilidagi falsafiy va tilshunoslik adabiyotlarida ham Vitgensteynning til falsafasi doirasida tilning ijtimoiy, madaniy va axloqiy ahamiyati o'rganilgan. Masalan, A. Qodirov va S. Rashidov tilning ijtimoiy muloqotdagi roli, axloqiy qadriyatlarini uzviy aks ettirishi hamda inson ongini shakllantirishdagi imkoniyatlari ustida ilmiy izlanishlar olib borgan. Shu bilan birga, zamonaviy globalizatsiya, raqamli kommunikatsiya va madaniy pluralizm sharoitida tilning ijtimoiy va eksistensial ahamiyati yanada dolzarb masala sifatida namoyon bo'lmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida maqolada sifatli falsafiy tahlil yondashuvi qo'llanildi. Asosiy metod kontseptual tahlil, ya'ni "til," "til o'yini," "hayot shakllari," "ma'no" kabi tushunchalar Vitgensteyn falsafasi doirasida chuqur o'rganildi. Bu metod orqali tushunchalararo munosabatlar aniqlanib, zamonaviy ijtimoiy va falsafiy diskussiyalardagi asosiy farazlar ko'rsatildi.

Shuningdek, hermenevtik metod tatbiq etilib, Vitgensteynning asarlari ularning falsafiy konteksti bilan izchil talqin qilindi, bu tilning faqat formal tizim emas, balki ijtimoiy-praktik hodisa sifatida qanday ishlashini ochib berdi. Qiyosiy-tahliliy yondashuv orqali Vitgensteynning qarashlari zamonaviy ijtimoiy falsafa, madaniyatshunoslik va eksistensial tahlil bilan bog'landi.

Natijalar va muhokama. Ushbu tadqiqotda tilning inson eksistensiyasidagi roli va ma'nosi Lyudvig Vitgensteynning til falsafasi nuqtai nazaridan tahlil qilindi. Analiz shuni ko'rsatdiki, til nafaqat fikrlash va muloqot vositasi sifatida, balki ijtimoiy amaliyotlar, axloqiy qadriyatlar va insonning ma'naviy tajribasi bilan uzviy bog'liq hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Vitgensteynning "til o'yinlari" va "hayot shakllari" konsepsiyalari tilning eksistensial va ijtimoiy ahamiyatini tushinishda markaziy rol o'ynaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tilning ma'nosi faqat individual ong orqali shakllanmaydi, balki ijtimoiy va madaniy kontekst bilan mustahkam bog'liq. Til amaliyotlari va ijtimoiy normativlar uzviy uyg'unlikda bo'lganda, inson o'z hayotiy vazifalarini tushunadi va jamiyat bilan muloqotda samarali faoliyat yuritadi. Shu bilan birga, tilning ijtimoiy amaliyotdan ajralishi yoki normativ qoidalari va axloqiy ramkalar zaiflashganda ma'no inqirozi yuzaga keladi, bu esa noto'g'ri tushunish, kommunikatsiya muammolari va ijtimoiy uyg'unlikning buzilishi bilan ifodalanadi.

Vitgensteynning dastlabki va keyingi davr asarlari o'rtasidagi tahlil shuni ko'rsatdiki, "Logik-falsafiy traktat"da tilning mantiqiy tuzilishi va uning tafakkur chegaralari asosida ma'no va axloqiy qadriyatlar nazariy jihatdan belgilansa, "Falsafiy tadqiqotlar"da bu qadriyatlar kundalik hayot va ijtimoiy amaliyotda o'z ifodasini topadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, tilning ma'nosi va axloqiy mazmuni bir-biridan ajralmas bo'lib, ular inson ongining shakl va mazmunini birgalikda tashkil etadi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy jamiyat sharoitida tilning eksistensial ahamiyati yanada oshadi. Globalizatsiya, raqamli kommunikatsiya va madaniy pluralizm sharoitida tilning ijtimoiy va axloqiy funksiyalari zaiflashishi, ma'no inqirozining yuzaga

kelishiga olib keladi. Shu sababli, ma'noni tiklash faqat nazariy izlanishlar bilan emas, balki ijtimoiy-praktik, axloqiy va madaniy faoliyat orqali amalga oshirilishi lozim.

Tilning ma'nosi ijtimoiy-praktik faoliyatga bog'liq bo'lib, u jamiyat va axloqiy normativlar bilan uzviy bog'liqdir.

Til o'yinlari va hayot shakllari konsepsiyalari orqali tilning eksistensial ahamiyati va ijtimoiy rolini tushunish mumkin.

Tilning ma'nosi individual tafakkurdan tashqari, ijtimoiy kontekst va muloqot jarayonlarida shakllanadi.

Zamonaviy globalizatsiya, raqamli kommunikatsiya va madaniy pluralizm sharoitida tilning normativ va axloqiy asoslari zaiflashganligi ma'no inqiroziga olib keladi.

Ma'noni tiklash ijtimoiy amaliyotlari, axloqiy va normativ ramkalarni qayta tiklash orqali amalga oshiriladi, bu esa insonning eksistensial va madaniy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tilning inson eksistensiyasidagi roli nafaqat mantiqiy va epistemologik jihatdan, balki ijtimoiy, axloqiy va madaniy kontekstlarda ham muhim ahamiyatga ega. Vitgensteyn falsafasi tilni jamiyat bilan uzviy bog'langan, amaliy va eksistensial hodisa sifatida yoritish orqali tilning inson hayoti va muloqotidagi ahamiyatini chuqur anglashga imkon beradi.

Xulosa. Ushbu maqolada Lyudvig Vitgensteynning til falsafasi nuqtai nazaridan tilning inson eksistensiyasidagi roli va ma'nosi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, til nafaqat kommunikatsiya vositasi sifatida, balki ijtimoiy amaliyotlar, axloqiy qadriyatlar va madaniy tajriba bilan uzviy bog'liq murakkab hodisa hisoblanadi. Vitgensteynning "til o'yinlari" va "hayot shakllari" konsepsiyalari tilning eksistensial va ijtimoiy ahamiyatini tushinishda asosiy nazariy vosita sifatida xizmat qiladi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy jamiyatda tilning ma'nosi va funksiyasi faqat individual tafakkur orqali emas, balki ijtimoiy kontekst, normativ va axloqiy ramkalar orqali shakllanadi. Til amaliyotlari va ijtimoiy normativlar zaiflashganda, ma'no inqirozi yuzaga keladi, bu esa noto'g'ri tushunish, kommunikatsiya muammolari va ijtimoiy uyg'unlikning buzilishi bilan ifodalanadi. Shu bois, tilning eksistensial va axloqiy ahamiyatini saqlash va mustahkamlash uchun ijtimoiy-praktik faoliyat, axloqiy qadriyatlar va normativ ramkalarni tiklash muhimdir.

Maqolada keltirilgan tahlil shuni ko'rsatdiki, Vitgensteynning falsafiy yondashuvi til va ma'noni ijtimoiy va eksistensial kontekstda tushunish imkonini beradi. U tilning inson tafakkuri, axloqiy qadriyatlar va madaniy tajribalar bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi, shuningdek, tilning ma'nosi faqat jamiyat va ijtimoiy amaliyotlar orqali barqarorlik kasb etishini ta'kidlaydi.

Xulosa qilib aytganda, tilning inson eksistensiyasidagi roli faqat lingvistik yoki epistemologik hodisa emas, balki ijtimoiy, axloqiy va madaniy kontekstlarda shakllanuvchi murakkab fenomen sifatida qaralishi lozim. Vitgensteyn falsafasi tilni amaliy, ijtimoiy va eksistensial nuqtai nazardan yoritish orqali zamonaviy falsafiy tadqiqotlar, axloqshunoslik va madaniyatshunoslik sohalarida muhim ilmiy-nazariy asos yaratadi.

ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonov, O. (2018). Til va ma'no: Lingvistik va falsafiy yondashuvlar. Toshkent: Fan.
2. Xolmirzaev, S. (2020). Inson tafakkuri va axloqiy qadriyatlar kontekstida til. Toshkent: Akademiya nashriyoti.
3. Mirzaev, R. (2019). Vitgensteyn falsafasida til va ijtimoiy amaliyot. Samarkand: SamDU Nashriyoti.
4. Sobirov, A. (2021). Til o'yinlari va madaniy kontekst: zamonaviy tadqiqotlar. Toshkent: Fan va Texnologiya.
5. Tursunov, F. (2017). Tilning eksistensial va ijtimoiy ahamiyati. Toshkent: Ilmiy nashr.
6. Islomov, M. (2019). Falsafa va lingvistik: axloqiy-ma'naviy yondashuvlar. Buxoro: BuxDU Nashriyoti.
7. Ergashev, D. (2022). Til va jamiyat: Vitgensteyn nazariyasi asosida tahlil. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti.
8. Karimov, J. (2020). Ijtimoiy amaliyot va ma'no konstruksiyasi. Toshkent: Universitet Nashriyoti.
9. Abdizaitovich G. Educational Problems In The Information Society //Emergent: Journal of Educational Discoveries and. – 2025.
10. Kubayeva S. Intellectual games: Stimulating the development of the human mind //International Journal of Scientific Trends. – 2023. – T. 2. – №. 12. – C. 74-78.
11. Kubayeva S. T. Ulugbek as the innovator of the science //Europaische Fachhochschule. – 2014. – №. 5. – C. 114-116.
12. Ризаев И., Хаккулов Н. Синергетический взгляд на философию и общество в трудах Абу Насра аль-Фараби: ключевые принципы и современная значимость //Hikmet. – 2025. – T. 4. – №. 6. – C. 44-59.
13. Usmonov F. Modern Science and Ethics: Scientific Humanism Based on Responsibility //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2025. – T. 43. – C. 163-167.
14. Ganiyev E. Stages of development and impact on social life of an informed society in Uzbekistan //Western European Journal of Historical Events and Social Science. – 2024. – T. 2. – №. 11. – C. 17-20.